

Region Dalarna

Strategi nationella minoriteter och urfolket samer

2021-2025

Innehåll

1. Inledning.....	2
2. Bakgrund.....	3
2.1 Sveriges nationella minoriteter	3
2.2 Urfolket samerna.....	3
3. Syfte.....	3
4. Region Dalarnas åtagande och övergripande målområden.....	4
4.1 Region Dalarnas åtagande enligt minoritetslagen	4
4.2 Övergripande målområden	4
4.3 Förtydligande av målområden för respektive förvaltning	5
5. Genomförande och uppföljning	6
6. Referenslista	6

1. Inledning

Denna strategi förtydligar Region Dalarnas systematiska arbete för Sveriges nationella minoriteter och urfolket samer och ska stödja regionens förvaltningar att formulera sitt arbete kring nationella minoriteter och minoritetsspråk. Detta interna styrdokument vänder sig till alla som arbetar i Region Dalarna, där chefer har ett särskilt ansvar att omsätta strategin till handling. Tillsammans ska vi på Region Dalarna bidra till att skydda och stödja de nationella minoritetsspråken, främja de nationella minoriteternas och urfolket samernas möjligheter att behålla och utveckla sin kulturella identitet samt ge möjlighet till inflytande i frågor som berör.

Sveriges nationella minoriteter är judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar. Samer har även status som urfolk. Sveriges nationella minoritetsspråk är finska, jiddisch, meänkieli och alla varieteter av romani chib och samiska. Region Dalarna tillhör förvaltningsområde för finska och samiska, vilket innebär att vi ska erbjuda enskilda möjligheter att använda dessa språk vid sina kontakter med oss, utöver det allmänna ansvar som föreskrivs för samtliga fem minoriteter. I Dalarna finns de finska förvaltningskommunerna Borlänge, Ludvika och Smedjebacken samt den samiska förvaltningskommunen Älvdalen.

Minoritetsarbetet avser att uppfylla det internationella skyddet av FN:s mänskliga rättigheter och är en del av genomförandet av Agenda 2030 med målområden såsom minskad ojämlikhet, god hälsa och välbefinnande samt rättvisa livsvillkor (1). Agenda 2030 är en central utgångspunkt som preciseras i Region Dalarnas hållbarhetsprogram. Även FN:s barnkonvention (2), vilken är lagstadgad i Sverige, anger att barn som tillhör etniska, religiösa eller språkliga minoriteter, eller som tillhör ett urfolk, har rätt till sitt språk, sin kultur och sin religion.

2. Bakgrund

2.1 Sveriges nationella minoriteter

Sveriges nationella minoriteter har levt sedan lång tid i Sverige med eget språk och kultur är en del av Sveriges historia och svenskt kulturarv. Minoritetsarbetet bygger på två likvärdiga och självständiga Europarådskonventioner – ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter (3) respektive stadgan för landsdels- och minoritetsspråk (4). Det gör att minoritetsarbetet handlar om skydd för nationella minoriteter samt om skydd för minoritetsspråk för bibehållen språklig och kulturell mångfald. Delområden för minoritetspolitiken är diskriminering och utsatthet, inflytande och delaktighet samt språk och kulturell identitet (5).

Människor som tillhör Sveriges nationella minoriteter och urfolket samer har genom tiderna utsatts för diskriminering, marginalisering och rena övergrepp såsom tvångssterilisering (6), tvångsflyttningar (7) och rasbiologisk forskning (8); ofta i det allmänna tjänst. Antisemitism rörande hat och rasism mot judar, antiziganism mot romer samt rasism mot samer, behöver ständigt uppmärksammas för att kunna motarbetas (9). Sverige har därtill fört en assimileringspolitik med förbud av modersmål i skolan, där många samer, sverigefinnar och tornedalingar har upplevt en stor skam att prata sitt modersmål (10). Detta har lett till att föräldrar i sin tur har valt att inte prata sitt modersmål hemma med sina barn, utan istället har gått över till svenska. Det betyder att språket inte har förts vidare till nästa generation – en språkbytesprocess har skett – med följd att många av Sveriges nationella minoritetsspråk idag är hotade. Personer som tillhör nationella minoriteter ska ha lika stora möjligheter som personer som tillhör majoriteten har, att behålla och utveckla sin kultur och sitt språk. Det kan behövas särskilda åtgärder för att det ska bli lika möjligheter för alla.

2.2 Urfolket samerna

Samer är både en nationell minoritet och ett urfolk. Sveriges riksdag har erkänt samernas juridiska status som urfolk år 1977 (11), undertecknat FN:s deklaration för urfolkens rättigheter (12) samt erkänt samer som ett eget folk i Sveriges grundlag år 2011 (13). Urfolksrättigheterna rör exempelvis självbestämmande, resurser samt rätten till högsta möjliga fysiska och psykiska hälsa. Sametinget är både en statlig myndighet med förvaltningsuppgifter och ett folkvalt samiskt parlament. I Sametingets olika program återfinns perspektiven om ett samiskt resilient näringsliv med möjligheter att värdesättas som en tillgång i näringslivs- och landsbygdsutveckling, rennäringens säkerställda rätt till land och vatten inom renskötselområdet samt likvärdiga förutsättningar till god hälsa och ökad tillgång till språk- och kulturanpassad hälso- och sjukvård (14). Här poängteras vikten av naturen och betesmarker för rennäringens överlevnad i samspel med kulturens fortlevnad. Samiska språket har fem varieteter, där Dalarnas språkområde är inom ramen för sydsamiska. I länet talas även andra samiska varieteter såsom lulesamiska och nordsamiska. I Älvdalens kommun återfinns Sveriges sydligaste sameby - Idre nya sameby/Eajran Sijte och därutöver finns det samisk befolkning i länets alla kommuner.

3. Syfte

Syftet med strategin är att realisera Region Dalarnas uppdrag i relation till Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk och att Region Dalarna inom sina verksamhetsområden vidtar lämpliga åtgärder så att lagens intentioner uppfylls. Därtill ska Region Dalarna bidra till att skapa bättre förutsättningar för god och jämlik hälsa för nationella minoriteter och urfolket samer i regionen, där diskriminerings- och bemötandefrågor är centrala.

4. Region Dalarnas åtagande och övergripande målområden

4.1 Region Dalarnas åtagande enligt minoritetslagen

Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk (15) anger att alla regioner och kommuner i Sverige ska:

- Anta mål och riktlinjer för sitt arbete.
- Informera om rättigheterna som nationella minoriteter har.
- Skydda och främja nationella minoriteters språk och kulturella identitet. Barn har en förstärkt rätt.
- Genom samråd och strukturerad dialog ge inflytande i frågor som berör. Barns och ungas möjligheter till inflytande och samråd ska särskilt främjas och anpassas till de egna förutsättningarna.

Region Dalarna tillhör finskt och samiskt förvaltningsområde vilket innebär att vi ska:

- Erbjuder enskilda möjligheter att använda finska och samiska vid sina muntliga och skriftliga kontakter med oss.
- Verkar för att det ska finnas personal med kunskaper i finska och samiska där det behövs.

4.2 Övergripande målområden

Motverka diskriminering och utsatthet

Region Dalarna ska arbeta för att motverka diskriminering och utsatthet för Sveriges nationella minoriteter och urfolket samer, samt arbeta för att säkerställa att utvecklingen av god och jämlik hälsa fortsätter. Interna kunskapshöjande insatser ska genomföras om nationella minoriteter och urfolket samer, där kunskap samt bemötandefrågor ökar förutsättningarna att motverka diskriminering och rasism.

Främja språk och kulturell identitet

Region Dalarna ska skapa förutsättningar för att Sveriges nationella minoriteter och urfolket samer ska kunna behålla sitt språk och sin kulturella identitet och få sin rätt till sitt språk och sin kultur tillgodosedda. Barns utveckling av kulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket ska främjas särskilt. Informationsinsatser om de nationella minoriteternas och urfolket samers rätt till sitt språk och sin kultur ska genomföras och språkligt anpassad information på hemsida och i relevanta dokument behöver öka. Region Dalarna ska gemensamt öka synliggörandet av nationella minoriteters och urfolket samers språk och kultur i Region Dalarnas verksamheter.

Öka inflytande och delaktighet

Region Dalarna ska arbeta för inflytande och delaktighet och ska upprätthålla en god dialog med judar, romer, samer, sverigefinnar, tornedalingar - med ett särskilt fokus på samer och sverigefinnar utifrån förvaltningsuppdraget. Strukturerade samråd ska genomföras regelbundet, där barn och ungas möjligheter till inflytande ska anpassas till de egna förutsättningarna. För att veta vilka insatser som är viktiga för regionen att satsa på, måste Sveriges nationella minoriteter och urfolket samer involveras.

4.3 Förtydligande av målområden för respektive förvaltning

Minoritetsarbetet är aktuellt för alla förvaltningar på Region Dalarna. Som ett stöd till förvaltningarna följer här ett förtydligande på ett övergripande plan.

Central förvaltning

För enheter inom central förvaltning är intern och extern information om minoriteternas rättigheter och regionens ansvar bärande, samt att fungera stödjande för att hjälpa övriga förvaltningar att realisera minoritetslagen. De nationella minoriteterna omfattas av diskrimineringslagen utifrån diskrimineringsgrunden etnisk tillhörighet (16). Ett aktivt arbete med bemötandefrågor och kompetensutveckling behövs för att öka medvetenhet om minoritetsfrågor. Arbete behöver inledas för att hitta metoder för att tillgodose samers och sverigefinnars rätt att använda sina språk i kontakten med Region Dalarna.

Hälso- och sjukvård och Tandvårdsförvaltningen

De nationella minoriteterna omfattas av hälso- och sjukvårdslagens och patientlagens mål om en god hälsa och en vård på lika villkor (17). Insatser för barn och unga behöver stärkas, för att möta unga minoriteter och samers språkliga rätt. Tandvårdsförvaltningen har uppdrag kring folkhälsa, vilket även behöver kopplas till Sveriges nationella minoriteter och urfolket samer. Som stöd för att bidra till arbetet för en språk- och kulturanpassad vård riktad till urfolket samer finns *Strategi för samisk hälsa: en hälso- och sjukvård som bidrar till en god och jämlik hälsa för samer 2020-2030*; antagen på Regionfullmäktige år 2019 (18).

Kultur och bildning

I Kultur och bildningsplanen för 2019-2022 omnämns nationella minoriteter som en prioriterad målgrupp, vilket ger och har gett genomslag i förvaltningens verksamheter där ett antal minoritetsinsatser genomförs idag. För Kultur och bildning handlar strategin om att fortsätta i denna positiva riktning. Kultur och bildnings arbete kan aktivt bidra till att öka synliggörandet av nationella minoriteters kultur, konstnärer och kulturaktörer.

Regional utveckling

Regionala utvecklingsförvaltningen har mål kopplade till ökad jämlikhet, där olika platsers förutsättningar och resurser ska tas till vara som ett led i hållbar utveckling. I detta sammanhang kan exempelvis de samiska näringarna inklusive Idre nya sameby uppmärksammas i relation till goda och inkluderande livsmiljöer.

Regionfastigheter och Regionsservice

Vad det gäller Regionsservice och Regionfastigheter är dessa förvaltningar mycket viktiga för synliggörande via skyltning och flaggning. Synliggörande av nationella minoriteters kultur och konstnärer, kan beaktas gällande enprocentregeln vid ny, om- och tillbyggnation av fastigheter.

Dalarnas Hjälpmedelscenter, Kollektivtrafik, Patientnämnden

För dessa förvaltningar är det viktigt att relevant information språkligt anpassas och når ut till de nationella minoriteterna och urfolket samer.

5. Genomförande och uppföljning

Strategin är övergripande för regionens minoritetsarbete och är ett underlag för nämnderna och deras förvaltningar vid planering av verksamhet. Utifrån strategin utformas handlingsplaner och verksamhetsplaner, vilka antas i nämnder och förs in i förvaltningarnas mål. Nämnder och deras förvaltningar följer upp minoritetsarbetet som en del i ordinarie styrsystem. Dessa sammanställs i en minoritetsredovisning för Region Dalarna med årlig rapportering till Regionstyrelsen. Stöd i arbetet för Sveriges nationella minoriteter och urfolket samer finns på Central förvaltning. Minoritetsarbetet behöver byggas på nära samverkan inom Region Dalarna, med Dalarnas kommuner och andra aktörer.

Region Dalarna mottar ett mindre statsbidrag vilket redovisas och prövas årligen av Sametinget. Statsbidraget är avsett att användas till de merkostnader som uppkommer i regionen med anledning av de rättigheter som enskilda har enligt lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk och till åtgärder för att stödja användningen av de samiska språken och finska (19).

Som ett stöd för intern information kring nationella minoriteter och urfolket samer har två webbutbildningar tagits fram. Den första vänder sig till alla förvaltningar och heter *Utbildning om regionens ansvar och minoriteternas rättigheter*, vilken beskriver minoritetslagens innebörd samt innehåller förvaltningsspecifika avsnitt (20). Den andra utbildningen heter *Samisk kulturförståelse i vården* och riktar sig främst för hälso- och sjukvården, men kan också med fördel användas av flera förvaltningar för mer kunskap om urfolket samerna (21). Båda utbildningarna är framtagna med delaktighet av de nationella minoriteterna och urfolket samerna. E-utbildningarna finns länkade från utbildningskatalogen på Intra, samt återfinns i referenslistan för denna strategi.

6. Referenslista

1. UN. *Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. New York: United Nations; 2015.
2. UNICEF. *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter*. Sverige: UNICEF; 2018.
3. SÖ 2000:2. *Ramkonvention om skydd för nationella minoriteter*. Stockholm: Utrikesdepartementet; 2000.
4. SÖ 2000:3. *Europeisk stadga om landsdels- eller minoritetsspråk*. Stockholm: Utrikesdepartementet; 2000.
5. SFS 2009: 724. *Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk*. Stockholm: Kulturdepartementet; 2009.
6. Westin, N., Wallengren, S., Dimiter-Taikon, K. & Westin, C. *Antiziganismen i statlig tjänst - Socialstyrelsens behandling av romer och resande under 1900-talet*. Stockholm: Socialstyrelsen; 2014.
7. Labba, E. *Herrarna satte oss hit: om tvångsförflyttningarna i Sverige*. Stockholm: Norstedts; 2020.
8. Uppsala universitetsbibliotek. *Rasbiologiska institutets arkiv*. Uppsala universitet; 2021. <https://www.ub.uu.se/hitta-i-vara-samlingar/verk-och-samlingar-i-urval/rasbiologiska-institutet/> [2021-03-12]
9. Forum för levande historia.se. *Rasism mot olika grupper*. Forum för levande historia; 2021. <https://www.levandehistoria.se/fakta-fordjupning/rasism-intolerans/intolerans-mot-olika-grupper> [2021-03-12]

10. Minoritet.se. *Sveriges nationella minoriteter och minoritetsspråk*. Sametinget; 2021.
<https://www.minoritet.se/> [2021-03-12]
11. Betänkande 1976/77:KrU43. *Med anledning av propositionen 1976/77:80 om insatser för samerna jämte motioner*. Kulturutskottet. Stockholm: Sveriges Riksdag; 1976/77.
12. UN. *United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. New York: United Nations; 2007.
13. Regeringsformen 1974:152. *Kungörelse om beslutad ny regeringsform* [1 kap. 2§]. Stockholm: Justitiedepartementet; 1974.
14. Sametinget. *Rennäringspolitiskt handlingsprogram*; 2021, *Näringspolitisk strategi*; 2019, *Hälsopolitiskt program*; 2019. Sametinget. <https://www.sametinget.se/startside>
15. SFS 2009: 724. *Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk*. Stockholm: Kulturdepartementet; 2009.
16. SFS 2008:567. *Diskrimineringslag*. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet; 2008.
17. SFS 2014:821. *Patientlag*. Stockholm: Socialdepartementet; 2014.
SFS 2017:30. *Hälso- och sjukvårdslag*. Stockholm: Socialdepartementet; 2017.
18. Region Dalarna, Jämtland Härjedalen, Västerbotten, Norrbotten & Sametinget. *Strategi för samisk hälsa: en hälso- och sjukvård som bidrar till en god och jämlik hälsa för samer 2020-2030*. Region Dalarna; 2019.
<https://www.regiondalarna.se/contentassets/a42a3b443ff743d3a0f0003c27c5d19c/strategi-for-samisk-halsa-2020-20302.pdf>
19. SFS 2009:1299. *Förordning om nationella minoriteter och minoritetsspråk*. Stockholm: Kulturdepartementet; 2009.
20. Region Dalarna, Västmanland & Västernorrland. *Utbildning om nationella minoriteters rättigheter och regionens ansvar* [e-utbildning]; 2021.
https://ltv.luvit.se/extern/activities/onlinecoursedesdetails_ext.aspx?inapp=1&courseid=6293
21. Region Västerbotten, Dalarna, Jämtland Härjedalen, Norrbotten & SANKS (2020). *Samisk kulturförståelse i vården* [e-utbildning]. Kunskapsnätverket för samisk hälsa; 2021.
www.samiskhalsa.se